

ARUANNE

Osavõtt Väinamere ekspeditsioonist ajavahemikul 07. - 09.06.1999

Kalev Jõgiste
metsaökoloogia dotsent, EPMÜ metsandusteaduskonna prodekaan

07.06.1999

Ekspeditsioon algas Salinõmme sadamast 7. juuni pärastlõunal. Esmalt suundusime Hanikatsi laiule, kus liitus meiega ornitoloog Aivar Leito. Aivar Leito instrueeris ekspeditsioonist osavõtjaid liikumisest laidudel, et vähendada häirivat mõju pesitsevatele lindudele.

Hanikatsi lai laialeheline mets oli lühikese arutelu objektiks. Tõdetud kordusmõõtmiste vajadust 1986. ja 1987. a. Margus Embergi ja Kalev Jõgiste poolt rajatud proovitükkidel.

Edasi käidi Langekarel kormoranipesi vaatamas. Kormoranide puhul on oluline see, et lindude väljaheited kahjustavad taimestikku: puud, mille toimub pesitsus, on sisuliselt hukkunud. Botaanik Elle Roosalu tegei taimevaatlusi. ETV võttegrupp teostas pesitsevate lindude filmimist ja pildistamist.

Metsakoosluste osas on vaadeldavatel väikesaartel küllaltki huvitavaid põõsaliike: türnpuu, verev kontpuu, harilik kuslapuu. Nimetatud puuliigid esinevad kaasliikidena rannakadastikus, kohati väga kõrge osakaaluga. Lehtpõõsaliigid omavad suuremat mõju mulla tekkele ja arengule kui kadakas, kuna laguproduktid on neutraalse reaktsiooniga ning aineriingi kiireneb (NB! Üldiselt pole laidudel mullahappesus probleemiks, kuna tegemist on karbonaatse lähtekivimiga, probleemiks võib aga olla varise lagunemiskiirus, kuna kadaka okkad lagunevad aeglaselt).

Metsakoosluste suksessioonilise dünaamika vaatlus lubab oletada varasemate teoreetiliste mudelite paikapidavust: pioneerliikidena esinevad türnpuu (*Rhamnus catharticus*), magesõstar (*Ribes alpinum*) ja verev kontpuu (*Cornus sanguinea*). Laiialeheliste liikide esinemine on harv ja juhuslikku laadi. Eelmainitud põõsaliikide suur osakaal kadastikus ja kohati ka domineerimine annavad tunnistus metsakoosluste erinevatest suksessioonifaasidest. Rannakadastik kooslusena võib olla vaadeldud metsasuksessiooni algetapina, lehtpuude ja –põõsaste lisandumine näitab produktsioonitaseme tõusu suksessiooni seriaalsetes kooslustes.

Edasi viis teekond Harilaiule endise piirivalvekordoni juurde. Tähelepanuväärne on nõukogude militaarobjektide küllalt hea säilimine. Ehitised on heas korras, eemaldatud ja teiselaldatud on vaid värvilist metalli sisaldavad konstruktsioonid ning sidesüsteemid, ära on lõhutatud enamus aknaklaase ja mõned ukсед.

Puittaimestiku osas kehtivad Harilaiul samad seaduspärasused: metsastumine toimub pioneerpõõsaliikide kaudu: türnpuu, kuslapuu, magesõstar. Vajalik oleks detailsem mõõtmine, et selgitada kadastikus erinevate puu-ja põõsaliikide osakaalu.

Ilm oli vihmane, öölaagriks valmistudes olid kõik märjad.

08.06.1999

Äratus ööbimiskohas Harilaiul toimus vara. Asuti teele Selgrahule, et teostada hülgevaatlusi. Ilm oli väga päikesepaisteline, valitses päikesepõletuse oht.

Ivar Jüssi teostas hüljeste loendust. Asjatundmatu pilguga võis hinnata hüljeste arvu ligikaudu sajale isendile. Tähelepanuväärne on noorloomade käitumine: ujuvad inimesele päris lähedale.

Tagasiteel tulime läbi Kakralaiult, kus ornitoloogid teostasid linnuvaatlusi. Taas võib täheldada kormoranide pesitsusalasid. Samuti võib täheldada taimkatte kahjustusi, mille põhjuseks on kormoranide väljaheidet pesitsuskohtade lähedal.

Ööbiti taas Harilaiul. Tekkisid probleemid mobiilsidega: mobiilvõrk katab küll ala rahuldavalt, kuid telefoniaparatuuridel olid akud tühjenenud. Andres Miller alustas liblikate ööpüüki, mille tarbeks paigaldati generaator ja valgusti

09.06.1999

Siinkirjutaja lahkus koos "Osooni" võttegrupiga ekspeditsioonilt. Ilm muutus halvemaks, tõusis tuul ja oodata oli sademeid. Tagasiteel Heltermaa sadamasse täheldati Hiiumaa rannikuala metsastumise iseärasust: metsastumine toimub paljudel juhtudel männiga.

JÄRELSÕNA

Üldise seaduspärana võib välja tuua järgmist: väiksematel rahudel ja karedel puudub taimkate. Esmaasustaja (kuid mitte tingimata pioneerliik) on kibuvits. Suurematel ja kõrgematel võib leida rohttaimestikku. Puittaimestiku tekkimiseks on vajalikud suuremad pinnad. Metsasuktsessiooni iseloomu võib tuletada "saarte teooria" järgi, mille kohaselt metsastumine on sõltuv seemneallika iseloomust, metsastuva pinna suurusel ja vanusest.

Väinamere väikesaartel on unikaalne võimalus tutvuda loodusliku metsasuktsessiooni käiguga. Suktsessiooniprotsess metsakooslustes kulgeb teatavate seaduspärasuste kohaselt, uurimistöö selles valdkonnas oleks suure väärtusega rannikualade ja ka inimtekkeliste koosluste arengu prognoosimisel. Näiteks mõningate väikesaartel pioneeridena esinevate lehtpuude ja -põõsaste (magesõstar, kontpuu) kasutamine tehismaastike taimestamisel ja metsastamisel võiks anda häid tulemusi.